

S. AURELIJ AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
DE GRATIA NOVI TESTAMENTI
LIBER *seu*
EPISTOLA CXL. *

* *Alias*
CXX.
que autem
140. erat,
nunc 260.

Augustinus Honorato respondet ad illius quinque quæstiones; præter quas sextam sibi ipse proponit, de Gratia novi Testamenti, adversus pelagianos tractandam: & Psalmum vicesimum primum ad eam rem totum interpretatur.

Scripta
an. 412.
PRÆFATIO.

I. **QUINQUE** mihi proposuisti pertractandas quæstiones atque solvendas, dilectissime mi frater ^a Honorate, hinc inde raptas, sicut te vel legentem movere, vel cogitanti tibi in mentem venire potuerunt, & in conspectum meum fusas quodam modo. Quarum solutionem si velim disserendo ordinare, non ut carptim, sicut propositæ sunt, de singulis disseram, sed uno quodam tenore sermonis eas inter se connectam atque contexam, difficile opus videtur: & tamen puto facilius eas solvi, si hoc fecero. Invicem quippe adjuvabunt, si altera pendebit ex altera, donec omnes veniant in seriem disputationis, non singillatim separatis locis, quasi unaquæque in sua privata intentione habitet; sed unum ali-

^a Honoratus baptismo initiatus nondum erat, ut liquet ex libri hujus c. 19. n. 48. Postea vero ad presbyterii munus evectus est: nisi forte fallitur Cassiodorus, qui in lib. de div. lect. c. 16. ait, opus istud scriptum fuisse ad Honoratum presbyterum.

quid intuentes, & unum collaborantes sociali ratione, & individua veritate.

2. VOLUISTI ergo, & scripto commouisti exponi atque aperiri tibi: *Quid sibi velit vox illa Domini: Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti? Et quid sit quod Apostolus ait: Ut in caritate radicati & fundati, prævaleatis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, altitudo, & profundum. Et quæ sint virgines quinque stultæ, quæve sapientes. Et quæ sint tenebræ exteriores. Et quomodo intelligendum sit: Verbum caro factum est.* Hæ sunt certè quinque tam breviter à me commemoratæ, quàm abs te propositæ quæstiones. Proinde si placet, addamus & sextam, & illud potissimum requiramus: *Quæ sit Gratia novi Testamenti.* Hanc omnes illæ intueantur, & in hanc, ut opportunè quæque potuerit, opus suum conferat nobis, non eo scilicet ordine, quo eas & tu proposuisti, & ego recolui, sed unaquæque cum fuerit necessaria, velut vocata respondeat, & officium sui operis impleat. Ergo ita nascatur exordium.

3. EST quædam vita hominis carnalibus sensibus implicata, gaudiis carnalibus dedita, carnalem fugitans offensionem, voluptatemque consecrans. Hujus vitæ felicitas temporalis est: ab hac vita incipere necessitatis est: in ea persistere voluntatis. In hac quippe ex utero matris infans funditur, hujus offensiones quantum potest refugit, hujus appetit voluptates, nihil amplius valet. Sed posteaquam venerit in ætatem, qua in eo rationis usus evigilet, poterit adjuncta divinitus, voluntate eligere alteram vitam, cujus in mente gaudium

CAPUT I.

Præf. 21. 2.
Eph. 3. 17.

Matt. 25.

Matt. 22.

Joan. 1. 14.

CAP. II.

est, cujus interna atque æterna felicitas. In-
 est quippe homini anima rationalis, sed in-
 terest ejusdem rationis a usu, quoniam potius
 voluntatem convertat, utrum ad bona exte-
 rioris, & inferioris; an ad bona interioris su-
 periorisque naturæ: id est, utrum ut fruatur
 corpore, & tempore, an ut fruatur divinitate
 atque æternitate. In quadam quippe medie-
 tate posita est, infra se habens corporalem
 creaturam, supra se autem sui & corporis
 Creatorem.

4. Potest igitur anima rationalis etiam tem-
 porali & corporali felicitate bene uti, si non
 se dederit creaturæ, Creatore neglecto, sed
 eam potius felicitatem fecerit servire Creato-
 ri, qui & ipsam suæ bonitatis abundantissima
 largitate donavit. Sicut enim bona sunt om-
 nia, quæ creavit Deus, ab ipsa rationali crea-
 tura usque ad infimum corpus; ita bene agit
 in his anima rationalis, si ordinem servet, &
 distinguendo, eligendo, pendendo subdat mi-
 nora majoribus, corporalia spiritalibus, infe-
 riora superioribus, temporalia sempiternis, ne
 superiorum neglectu, & appetitu inferiorum
 (quoniam hinc fit ipsa deterior) & se, & cor-
 pus suum b mittat in pejus, sed potius ordi-
 nata caritate se, & corpus suum convertat in
 melius. Cum enim sint omnes substantiæ natu-
 raliter bonæ, ordo in eis laudatus honora-
 tur, perversitas culpata damnatur. Nec effi-
 cit anima perversè utens creaturis, ut ordina-
 tionem effugiat Creatoris; quoniam si illa ma-
 lè utitur bonis, ille bene utitur etiam malis:

a MSS. plerique, ejusdem rationis usum quoniam po-
 tius voluntate convertat.

b Unus è Vatic. MSS. mutat in pejus.

ac per hoc illa perversè bonis utendo fit ma-
 la, ille ordinatè etiam malis utendo permanet
 bonus. QUI ENIM injustè se ordinat in pec-
 catis, justè ordinatur in poenis.

5. Volens itaque Deus ostendere etiam
 terrenam temporalemque felicitatem suum do-
 num esse, nec aliunde nisi ab ipso sperari
 oportere, prioribus sæculi temporibus dispen-
 sandum judicavit Testamentum vetus, quod
 pertineret ad hominem veterem, à quo ista
 vita necesse est incipiat. Sed illæ felicitates
 Patrum Dei beneficio concessæ prædicantur,
 quàmvis ad istam vitam transitoriam pertinen-
 tes. Illa quippe terrena munera in manifesto
 promittebantur & tribuebantur: in occulto au-
 tem illis omnibus rebus novum Testamentum
 figuratè prænuntiabatur, & capiebatur intelli-
 gentia paucorum, quos eadem gratia proph-
 etico munere dignos fecerat. Dispensabant ergo
 illi sancti pro congruentia temporis Testa-
 mentum vetus, pertinebant verò ad Testa-
 mentum novum. Nam & quando temporalem
 felicitatem agebant, æternam veram, & præ-
 ferendam intelligebant, & istam ministrabant
 in mysterio, ut illam consequerentur in præ-
 mio. Et si quandò patiebantur adversa, ad
 hoc patiebantur, ut evidentissimo divino ad-
 jutorio liberati, glorificarent Deum omnium
 bonorum largitorem, non solum sempiterno-
 rum, quæ piè sperabant, verùm etiam tempo-
 ralium, quæ prophetice gubernabant.

6. CUM autem venit plenitudo tempo-
 ris, ut gratia, quæ occultabatur in veteri
 Testamento, jam revelaretur in novo, misit
 Deus Filium suum, factum ex muliere: quo
 nomine proprietate hebraicæ linguæ omnis fe-
 mina nuncupatur, sive viro intacta, sive jam

CAP. III.
 Gal. 4. 4.

mixta. Quem autem Filium miserit, fierique ex muliere voluerit, quantus ille Deus sit, qui hanc humilitatem pro salute fidelium suscipere dignatus fuerit, ut agnoscas, nunc adtende Evangelium: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod factum est in ipso vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.* Hic ergo Deus Verbum Dei, per quod facta sunt omnia, Filius Dei est, incommutabiliter manens, ubique præsens, nullo clausus loco, nec partiliter per cuncta diffusus, tamquam minorem partem habeat in minori loco, & in majori majorem, sed ubique totus, atque ita non absens etiam mentibus im-piorum, quàmvis eum non videant, sicut nec ista lux videtur oculis præsentata cæcorum. Lucet ergo & in tenebris talibus, quales Aposto-lus significat, ubi dicit: *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino;* sed eam tales tenebræ non comprehenderunt.

7. Suscepit itaque hominem, quem videre homines poterant, ut sanati per fidem postea viderent, quod tunc videre non poterant. Sed ne homo Christus eo ipso, quo visibiliter apparebat, non crederetur & Deus, tantumque illi tribueretur, quantum homini excellentissimæ gratiæ atque sapientiæ, ideo fuit homo mis-sus a Deo, cui nomen erat Joannes. Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum. Non erat ille lumen, sed ut testimonium perhiberet de lumine. Tantus enim homo debuit perhibere testimonium de illo, qui non tantum homo,

Joan. I. I.

Eph. 5. 8.

Joan. I. 6.

verum etiam Deus erat, ut de illo diceretur, *Matt. II. quod in natis mulierum nemo exsurgeret major II.* Joanne Baptista: sic enim ille cui majori Joannes testimonium perhibebat, intelligeretur hoc esse major, quo non tantum homo, sed etiam Deus erat. Lumen ergo & Joannes, sed tale lumen, quali testimonium perhibet ipse Dominus, dicens: *Ille erat lucerna ardens & lu-cens;* quod & discipulis suis dixit: *Vos estis lumen mundi:* atque ut ostenderet quale lumen, secutus adjunxit: *Nemo accendit lucernam, & ponit eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt: sic luceat lumen vestrum coram hominibus.* Istæ similitudines datæ sunt, ut quantum possumus intelligamus, vel si hoc nondum possumus, sine ulla dubitatione credamus, animam rationalem non esse naturam Dei (illa quippe incommutabilis est) sed tamen eam posse participando illuminari; lucernæ quippe accendi indigent, & exstingui possunt. Ideo quod dicitur de Joanne: *Non erat ille lumen,* ad illud respicit lumen, quod non participando illuminatur, sed ejus participatione illuminantur quæ ab illo illuminantur.

Joan. 5. 35.
Matt. 5. 14.

Ibidem 15.

8. Denique sequitur: *Erat lumen verum:* Joan. I. 9. & tamquam quæreremus, quomodo discerneretur lumen verum à lumine illuminato, id est, Christus à Joanne, *Erat,* inquit, *lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Si omnem hominem, ergo & Joannem. Atque ut magis ostendat hujus divinitatem longè præstantiore distantia: *In hoc mundo,* inquit, *erat, & mundus per eum factus est, & mundus eum non cognovit.* Non mundus, qui per eum factus est, eum non cognovit: neque enim habet vim cognoscendi eum

nisi rationalis creatura; quamvis etiam mundus iste visibilis per eum factus sit, hoc est, cælum & terra: sed mundum non cognoscentem increpando, significavit infideles constitutos in mundo.

Ibid. 12. 9. Deinde adjungit: *In sua propria venit, & sui eum non receperunt*; sive quia & ipsi infideles in quantum homines sunt, ejus sunt per quem creati sunt; sive suos propriè judæos intelligi voluit, ex quibus naturam carnis assumpsit, nec tamen omnes eum non receperunt. Sequitur enim & dicit: *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, credentibus in nomine ejus, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.* Hæc est Gratia novi Testamenti, quod in veteri latuit, nec tamen figuris obumbrantibus prophetari prænuntiarique cessavit, ut intelligat anima Deum suum, & gratiâ ejus renascatur illi. Hæc quippe nativitas spiritalis est, idè non ex sanguinibus, non ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo.

CAPUT IV. 10. HÆC etiam adoptio vocatur. Eramus enim aliquid antequam essemus filii Dei, & accepimus beneficium, ut fieremus quod non eramus: sicut qui adoptatur, antequam adoptaretur, nondum erat filius ejus à quo adoptatur, jam tamen erat qui adoptaretur. Et ab hac generatione gratiæ discernitur ille Filius, qui cum esset Filius Dei, venit ut fieret filius hominis, donaretque nobis, qui eramus filii hominum, filios Dei fieri. Factus est quippe ille quod non erat, sed tamen aliquid aliud erat; & hoc ipsum aliquid Verbum Dei erat, per quod facta sunt omnia, & lumen verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, & Deus apud Deum.

Nos

Nos quoque per ejus gratiam facti sumus quod non eramus, id est, filii Dei: sed tamen aliquid eramus, & hoc ipsum aliquid multò inferius, hoc est, filii hominum. Descendit ergo ille ut nos adscenderemus, & manens in natura sua factus est particeps naturæ nostræ, ut nos manentes in natura nostra efficeremur participes naturæ ipsius. Non tamen sic: nam illum naturæ nostræ participatio non fecit deteriorem; nos autem facit naturæ illius participatio meliores.

11. *Misit, itaque, Deus Filium suum* *Gal. 4. 4.* *factum ex muliere, factum sub lege.* Nam legis sacramenta percepit, *ut eos qui sub lege erant, redimeret*: id est, quos lex reos tenebat occidente littera, dum præceptum non impleretur, antequam vivificaret spiritus: quia caritas Dei, quæ præceptum implet, diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Proinde cum dixisset: *Ut eos qui sub lege erant redimeret*, *Gal. 4. 5.* continuo subjunxit, *ut adoptionem filiorum reciperemus*; ut videlicet hujus gratiam beneficii discerneret ab illa Filii natura, qui missus est Filius, non per adoptionem factus, sed semper genitus Filius, ut participatâ naturâ filiorum hominum, ad participandam etiam suam naturam adoptaret filios hominum. Quapropter etiam cum dixisset: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri*; *Jean. 1. 12.* modumque adjunxisset, ne carnalis intelligeretur nativitas, quod scilicet eis id præstiterit, *qui credunt in nomine ejus*, & per gratiam renascuntur spiritalem, *non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo*; mox commendavit quasi hujus a vicissitu-

^a Ita editi. At Corbeiensis MS. alique probæ notæ habent, *necessitudinis sacramentum.*

tudinis sacramentum. Tamquam enim mirati tantum bonum non auderemus optare, statim subjunxit: *Et Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*; quod unum est ex quinque illis, quæ tibi exponi voluisti. Tamquam diceret: O homines, nolite desperare vos fieri posse filios Dei, quia & ipse Filius Dei, hoc est, Verbum Dei caro factum est, & habitavit in nobis. Reddite vicem, efficiamini spiritus, & habitate in illo qui caro factus est, & habitabit in vobis. Neque enim jam desperandum est, participatione Verbi fieri posse homines filios Dei, quando Filius Dei participatione carnis factus est filius hominis.

12. Nos itaque mutabiles in melius commutati, participes efficiamur Verbi: Verbum autem incommutabile nihil in deterius commutatum, particeps carnis effectum est rationali anima mediante. Neque enim homo Christus, ut apollinaristæ hæretici putaverunt, aut non habuit animam, aut non habuit rationalem: sed more suo Scriptura ut Christi humilitatem magis ostenderet, ne carnis nomen quasi indignum aliquid refugisse videretur, carnem pro homine posuit. Neque enim quia scriptum est: *Videbit omnis caro salutare Dei*; animæ ibi non sunt intelligendæ. Nihil proinde aliud dictum est: *Verbum caro factum est*, quam si diceretur: Filius Dei filius hominis factus est: *Qui cum in forma Dei esset, sicut dicit Apostolus, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo*. Neque enim usurpationis erat, ut rapina diceretur: sed naturæ inerat, ut esset æqualis. *Semetipsum tamen exinanivit, non formam Dei amittens, sed formam servi suscipiens; humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem,*

Joan. I. 14.

Isa. 52. 10.

Joan. I. 14.

Philip. 2. 6.

mor-

mortem autem crucis. Vides quemadmodum eundem hominem quem Deum commendat, ut persona una sit a, ne non Trinitas, sed quaternitas inducatur. Sicut enim non augetur numerus personarum, cum accedit caro animæ, ut sit unus homo: sic non augetur numerus personarum, cum accedit homo Verbo, ut sit unus Christus. Legitur itaque: *Verbum caro factum est*; ut intelligamus hujus personæ singularitatem, non ut suspicemur in carnem mutatam divinitatem.

3. Sentent.
dist. 6. c.
Ne autem.

Joan. I. 14.

CAPUT V.

13. ITAQUE Christus homo, ut per eum revelaretur novi gratia Testamenti, quæ non ad temporalem, sed ad æternam vitam pertinet, non utique terrena felicitate commendandus fuit. Inde subjectio, inde passio, inde flagella, sputa, contumeliæ, crux, vulnera, & tamquam superato subjectoque mors ipsa; ut fideles ejus discerent quale pietatis præmium ab illo, cujus filii facti essent, petere atque sperare deberent; ne ad hoc pro magno serviretur Deo, ut terrenam felicitatem adipisci quærent qui servirent ipsi, abjicientes & conculcantes fidem suam, æstimando eam mercede vilissima. Unde BENEFICENTISSIMA PROVIDENTIA omnipotens Deus terrenam felicitatem concessit & impiis, ne pro magno quæreretur à bonis. Hinc ille Psalmus septuagesimus & secundus inducit hominem poenitentem, quòd aliquando corde non recto Deo pro hac mercede servierit, quæ cum pollere atque excellere impios videret, turbatus coeperat cogitare, quòd Deus humana non curet. Et cum ab ista cogitatione eum sanc-

2 In editis post *una sit*, hæc adduntur, *etiam filium hominis protestetur*: quæ verba absunt à MSS.

sanctorum ad Deum pertinentium revocaret auctoritas, suscepit, atque intendit agnoscere tam grande secretum, quod ei laboranti non patefactum est, donec intraret sanctuarium Dei, & intelligeret in novissima: hoc est, donec accepto Spiritu sancto disceret desiderare potiora, & prospiceret quæ poena futura sit impiis, etiam qui fœnea quadam felicitate temporaliter floruisent. Hunc Psalmum septuagesimum secundum, nocte qua illucescebat sollemnitas beatissimi Cypriani, per ministerium nostrum expositum, lege, & diligenter adverte.

14. Proinde homo Christus idemque Deus Christus, cujus misericordissima humanitate, atque in cujus forma servili discere deberemus, quid in hac vita contemnendum, & quid in alia sperandum esset, in ipsa passione, in qua sibi ejus inimici magni, victoresque videbantur, suscepit vocem infirmitatis nostræ, qua simul crucifigebatur vetus homo noster, ut evacuaretur corpus peccati, & dixit: *Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti?* Et hoc unum de quinque propositis tuis. Sic incipit Psalmus vicesimus primus, qui de passione ipsius & revelatione gratiæ, quam fidelibus faciendis liberandisque adtulit, in prophetia tanto ante cantatus est.

CAPUT VI.

15. PROINDE eundem Psalmum, cuius prophetiam Dominus ad se pertinere demonstrans, ejus primum versum exclamavit, cum penderet in ligno, commemorando exponendoque percurram, ut ex hoc intelligas quemadmodum Gratia Testamenti novi nec eo tempore tacebatur, quando in veterè velabatur. Dicitur enim ex persona Christi, quod ad formam servi adinet, in qua portabatur

nos-

nostra infirmitas. Dixit enim & de illo Isaias: *Ille infirmitates nostras portat, & pro nobis in doloribus est.* Ex hujus igitur infirmitatis voce, de qua Paulus in eo quod petebat non exauditus, & ideo quodam modo derelictus, audit tamen à Domino: *Sufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur:* ex voce ergo hujus infirmitatis nostræ, quam in se transfiguravit caput nostrum, dicitur in hoc Psalmo: *Deus meus, Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti?* In eo quippe derelinquitur deprecans, in quo non exauditur. Hanc in se vocem transfiguravit Jesus, vocem scilicet corporis sui, hoc est, Ecclesiæ suæ à veterè homine in novum reformandæ, vocem scilicet infirmitatis suæ humanæ, cui denegandâ fuerant bona veteris Testamenti, ut bona novi Testamenti optare atque sperare jam disceret.

16. In illis autem veteris Testamenti bonis ad veterem hominem pertinentibus, præcipuè concupiscitur vitæ hujus productio temporalis, ut aliquanto diutius teneatur, quia semper non potest. Ideo diem mortis omnes quidem affuturum sciunt, & eum tamen omnes aut penè omnes differre conantur, etiam qui post mortem se beatius credunt esse victuros: tantam habet vim carnis & animæ dulcedine consortium. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit: & propterea non vult anima vel ad tempus ab ejus etiam infirmitate discedere, quamvis eam se in fine sine infirmitate in æternum recepturam esse confidat. Proinde mente serviens legi Dei, carne autem trahens desideria peccati, quibus obedire vetat Apostolus, mentis quidem ratione concupiscit homo pius dissolvi, & esse cum

Chris-

Isai. 53. 4.

2. Cor. 12.

Psal. 21. 9.

Eph. 5. 29.

Rom. 7. 25.

Christo : sed id sensu carnis recusat & refu-
git , & si fieri possit , non vult exspoliari , sed
supervestiri , ut absorbeat quod mortale est
à vita , id est , ut ab infirmitate ad immorta-
litate[m] etiam ipsum corpus sine morte media
transferatur.

17. Sed hæc verba , quibus humanus dies
& vitæ hujus prolixitas concupiscitur , verba
sunt delictorum , & longè sunt ab ea salute ,
cujus nondum rem sed jam spem gerimus , de
Rom. 8. 24. qua scriptum est : *Quia spe salvi facti sumus.*

Spes autem quæ videtur non est spes. Ideo-
que & in isto Psalmo cum dixisset : *Deus meus ,*
Deus meus , respice in me , quare me dere-
Psal. 21. 2. *liquisti?* continuo subjungit : *Longè à salute*
mea verba delictorum meorum : id est , hæc
verba delictorum meorum sunt , & longè ab
illa salute mea sunt , quam mihi non veteris ,
sed novi Testamenti gratia pollicetur. Quam-
quàm etiam sic distingui potest : *Deus meus ,*
Deus meus , respice in me , quare me dere-
liquisti longè à salute mea? Tamquam dice-
ret : Relinquendo me , hoc est , non me exau-
diendo , longè factus es à salute mea , præsentem
scilicet salute hujus vitæ ; ut alius sensus sit ,
verba delictorum meorum , id est , ista quæ
dixi , verba sunt delictorum meorum , quia ver-
ba sunt carnalium desideriorum.

18. Hæc ex persona sui corporis Christus
dicit , quod est Ecclesia. Hæc ex persona di-
cit infirmitatis carnis peccati , quam transfi-
guravit in eam , quam sumpsit ex Virgine , si-
militudinem carnis peccati. Hæc Sponsus ex
persona sponsæ loquitur , quia univit eam si-
bi quodam modo. Et apud Isaiam , ubi di-
cit : *Sicut sponso adligavit mihi mitram ; &*
sicut sponsam ornavit me ornamento : adli-

ga-

gavit mihi , & ornavit me , tamquam unius
vox est , & tamen sponsum & sponsam , Chris-
tum intelligimus & Ecclesiam. Sed erunt duo
in carne una , *sacramentum magnum* , dicit
Apostolus , *in Christo & in Ecclesia* : igitur
non jam duo , sed una caro. Si ergo caro una ,
profectò competenter etiam vox una. Quid
hîc quæris , humana infirmitas , vocem Verbi ,
per quod facta sunt omnia? Audi potiùs vo-
cem carnis , quæ facta est inter omnia : quo-
niam Verbum caro factum est , & habitavit
in nobis. Audi potiùs medicinæ vocem , qua
sanaris ut videas Deum , quem tibi videndum
distulit , hominem autem videndum adtulit ,
occidendum obtulit , imitandum contulit , cre-
dendum transtulit , ut ista fide ad videndum
Deum mentis oculus sanaretur. Quid ergo de-
dignamur audire vocem corporis ex ore capi-
tis? Ecclesia in illo patiebatur , quando pro
Ecclesia patiebatur. Sicut etiam in Ecclesia
patiebatur ipse , quando pro illo Ecclesia pa-
tiebatur. Nam sicut audivimus Ecclesiæ vo-
cem in Christo patientis ; *Deus , Deus meus* ,
respice &c. sic etiam audivimus Christi vo-
cem in Ecclesiæ patientis , *Saule , Saule* ,
quid me persequeris?

19. CUM itaque non exaudimur ad tem-
poralia bona retinenda vel adipiscenda , quan-
do pro his deprecamur Deum ; in eo quod nos
non exaudit , derelinquit nos : sed ad potio-
ra , quæ vult ut intelligamus , & præferamus , &
concupiscamus , non nos derelinquit. Unde se-
quitur Psalmus , & dicit : *Clamavi ad te per*
diem , nec exaudies ; & nocte , etiam hîc sub-
Psal. 21. 3. *auditur , nec exaudies.* Sed vide quid adjun-
git : *Et non ad insipientiam mihi.* Hoc ergo
dicit : Non me quidem exaudies clamantem
per

per diem, id est, in rebus prosperis, ut eas non amittam; & nocte, id est, in rebus adversis, ut prospera quæ amissa sunt, redeant: verum hoc mihi non ad insipientiam facies, sed potius ut sapiam, quid jam per novi Testamenti gratiam à te spectare, quid desiderare, quid poscere debeam. Clamo quippe ego, ut mihi bona temporalia non auferantur: *Tu autem in sancto habitas laus Israël.* Nolo ut derelinquas concupiscentiam meam, qua carnalem felicitatem requiro. Verùm hæc est in sordibus vetustatis, tu autem quæris munditiam novitatis: non exaudiendo istam cupiditatem relinquis; quia caritatem in qua habitas, requiris. Caritas autem Dei diffunditur in cordibus nostris, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Ideo *in sancto habitas laus Israël*: laus videntium te, quia non in se laudantur, sed in te. Quid enim habent quod non acceperunt? Ut qui gloriatur, in Domino gloriatur.

Ibid. 4.

Rom. 5. 5.

I. Cor. 4.

7.

I. Cor. 1.

31.

Psal. 21. 5.

6.

Gen. 22. 13.

Job. 42. 10.

Dan. 14.

30.

Dan. 3. 51.

20. Hæc est Gratia novi Testamenti: nam in veteri Testamento, quando commendabas, non nisi à te peti sperarique debere etiam ipsam terrenam temporalemque felicitatem: *In te speraverunt patres nostri, speraverunt, & erustisti eos. Ad te clamaverunt, & salvi facti sunt: in te speraverunt, & non sunt confusi.* Illos quippe patres inter inimicos suos viventes, & divitiis implesti, & ab hostibus eruisti, gloriosasque victorias reportare fecisti, & de diversis eos mortibus liberasti. Pro alio subiecisti, ne feriretur, arietem. Alium de putredine sanum, & ei dupla quæ amiserat reddidisti. Alium inter leones esurientes illæsum integrumque servasti. Aliorum inter flammam deambulantium grata voce laudatus es.

es. Tale aliquid in Christo expectabant fieri judæi, unde probarent si verè Filius Dei esset. Ex eorum persona & in libro Sapientiæ dicitur: *Morte turpissima condemnemus illum: erit enim respectus in sermonibus ipsius. Si enim verus Dei Filius est, suscipiet eum, & liberabit eum de manibus contrariorum.* Hæc, inquit, cogitaverunt & erraverunt: *excæcavit enim eos malitia eorum.* Adtendentes quippe tempus veteris Testamenti, & illam patrum etiam temporalem felicitatem, in qua illis exhibenda demonstravit Deus etiam talia dona sua esse, non viderunt jam esse tempus, quo revelaretur in Christo, bona æterna propriè Deum præstare justis, qui bona temporalia præstat & impiis.

21. DENIQUE cum dixisset: *In te speraverunt patres nostri, speraverunt, & erusti eos: Ad te clamaverunt, & salvi facti sunt: in te speraverunt, & non sunt confusi;* vide quid adjunxerit: *Ego autem sum vermis, & non homo.* Quod videtur quidem ad commendandam humilitatem simpliciter dictum, ut se in oculis persequentium, abjectissimum quiddam & contemptissimum demonstraret: sed non est contemnenda altitudo secreti profunditasque mysterii, præsertim in eis verbis, quæ tanto Salvatore in prædicatione prophetiæ coaptantur. Dictus est hinc sensus elegantissimus à * prioribus, ideo se hoc nomine Christum prænuntiari voluisse, quia vermis de carne sine concubitu nascitur, sicut ille natus est de Virgine. Sed in libro suo Job, cum de creaturis cælestibus loqueretur, quod in Dei conspectu etiam vix ipsæ mundæ sint: *Quanto magis, inquit, homo putredo, & filius hominis vermis?* Putredinem pro mortalitate posuit.

CAP. VIII.

Psal. 21. 5.
6. v. 7.* Orig.
hom. 15.
in Lucam
& Ambros.
in hunc
Psalm.
Job 25. 5.

suit, quæ jam velut conceptam gerit moriendi necessitatem, in quam peccando contrusus est homo; & filium hominis vermem natum de putredine quasi putrem, hoc est, de mortalitate mortalem. Ac per hoc in his verbis Psalmi, alium sensum nos quærere admonuit, illo quidem salvo neque reprobato: ut non solum scrutemur quod ait: *Ego autem sum vermis*; sed etiam illud quod addidit, *et non homo*; secundum illud quod de libro Job commemoravi, tamquam diceret: Ego autem sum filius hominis, & non homo. Non quòd homo non sit Christus, de quo dicit Apostolus: *Unus est mediator Dei & hominum, homo Christus Jesus*; omnis enim filius hominis homo est: sed ad quemdam respicit sensus iste, qui sic homo fuerit, ut non esset filius hominis, id est, Adam. Fortè ergo sic est dictum: *Ego autem sum vermis, & non homo*; id est, ego autem sum filius hominis, & non homo, tamquam diceretur: Ego autem sum Christus, in quo omnes vivificantur; non Adam, in quo omnes moriuntur.

22. Ac per hoc, homines, discite per gratiam novi Testamenti jam vitam concupiscere sempiternam. Quid pro magno ita vos vultis à Domino de morte liberari, sicut liberati sunt patres vestri, quando commendabat Deus etiam terrenæ felicitatis præter se non esse alium largitorem? Illa felicitas ad veterem hominem pertinet, quæ vetustas ab Adam cœpit. *Ego autem sum vermis, & non homo*, Christus, non Adam. A veteri veteres fuistis, à novo novi estote: ab Adam homines, à Christo filii hominum. Non enim sine causa familiarissimè Dominus in Evangelio se filium hominis dicit magis quàm hominem, nec sine causa in alio

Psalm. 21.
7.

1. Tim. 2.
5.

Matt. 17.
9. &c.

Psalm.

Psalmo: *Homines, inquit, & jumenta salvos facies, Domine, sicut multiplicata est misericordia tua, Deus.* Abs te quippe etiam ista salus hominibus jumentisque communis. Sed habent aliam homines novi propriam quamdam & à jumentorum consortio separatam, quæ ad novum pertinet Testamentum. Habent omnino: nam de illa ibidem sequitur & dicit: *Filii autem hominum sub tegmine alarum tuarum sperabunt. Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.* Certè & hîc cum superius dixisset, *homines*, posterius dixit, *filii autem hominum*, tamquam distinguens ab hominibus filios hominum. In illa quippe felicitate ejus salutis, quæ communis est hominibus & jumentis, eo nomine illos appellare voluit, quo demonstrarentur ad illum primum hominem pertinere, quo vetustas cœpit & mors, qui sic fuit homo, ut non esset filius hominis. Istis autem posterioribus, qui sperant aliam felicitatem, & fontis vitæ ineffabilem voluptatem, & sempiterni luminis lumen, hoc nomen imposuit, quo se familiarissimè appellari voluit Dominus eorum, in quos talis gratia revelata est, eosque filios hominum potius quàm homines appellavit.

23. Non autem existimes quasi locutionis regulam figi perpetua lege servandam, ut ubicumque legeris, *homines* aut *filios hominum*, secundum hanc distinctionem semper intelligas: sed ut se habuerit circumstantia lectionis, unde sensus si patet, hauritur; si latet, eruitur. Sicut in hoc loco Psalmi hujus, quem non moveat distinctionis intentio? Cum ille qui dixerat: *In te speraverunt patres nostri, &*

B 2

eruis-

eruisti eos: ad te clamaverunt, & salvi facti sunt: in te speraverunt, & non sunt confusi; subjungit, *Ego autem*: non enim ait sic, Et ego, sed *ego autem*. Quid ergo iste, qui se ita distinguit? *Ego autem sum vermis*, inquit, & non homo; tamquam illis quos exaudisti & eruisti, eam commendares felicitatem, quæ ad vetus pertinens Testamentum, homini veteri tribuenda esset, qui cœpit ab Adam. *Ego autem sum vermis*, hoc est, filius hominis, non homo, sicut ille homo qui non fuit filius hominis.

CAPUT IX.
Psal. 21. 7.
8. & 9.

24. AC per hoc & quod sequitur: *Opobrium hominum, & abjectio plebis: Omnes qui conspiciebant me, subsannabant me, & locuti sunt labiis, & moverunt caput: Speravit in Deum, eruat eum, salvum faciat eum, quoniam vult eum*. Hoc in labiis, non in corde dixerunt, insultando quod non fieret, non credendo quod futurum esset. Factum est autem & hoc, sed sicut fieri oportebat in filio hominis, in quo spes æternæ vitæ fuerat revelanda, ad novum pertinens Testamentum: non sicut illi expectabant, & quia fieri non videbant, tamquam superato insultabant, pertinentes ad Testamentum vetus, & hominem in quo omnes moriuntur, non ad filium hominis, in quo omnes vivificabuntur. Mortem quippe intulit homo sibi filioque hominis: vitam verò adtulit homini moriens & resurgens filius hominis, opprobrium hominum, & abjectio plebis usque ad mortem. Hoc enim voluit pati in conspectu inimicorum, quo eum tamquam derelictum putarent, ut gratia commendaretur novi Testamenti, qua disceremus aliam quærere felicitatem, quæ nunc est in fide, postea verò erit
in

in specie. *Quamdiu enim sumus in corpore*, ait Apostolus, *peregrinamur à Domino. Per fidem enim ambulamus, non per speciem*; & ideo nunc in spe, tunc in re.

25. Denique resurrectionem suam, quam non sicut nostram in longum differri oportebat, ut in exemplo carnis ejus disceremus, quid in nostra sperare deberemus, noluit alienis demonstrare, sed suis: alienis, dico, non natura, sed vitio, quod semper est contra naturam. Mortuus est ergo in conspectu hominum, resurrexit autem in conspectu filiorum hominum: quia mors ad hominem pertinebat, resurrectio ad filium hominis. *Sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes vivificabuntur*. Ut igitur exemplo suæ carnis exhortaretur fideles suos temporalem pro æterna felicitatem contemnere, usque ad mortem pertulit persequentes atque sævientes, & quasi victo, & oppresso superbe illudentes. Quòd autem carnem suam resuscitavit, & discipulorum conspectibus, & contactibus reddidit, eisque videntibus ascendit in cælum; ipsos ædificavit, & quid expectare, quid prædicare deberent, evidentissima veritate demonstravit. Illos autem à quibus tanta mala usque ad mortem pertulerat, quasi de illo superato & extincto gloriantes, in ea opinione dereliquit; ut quisque eorum salute æterna salvus fieri vellet, hoc de illius mortui resurrectione crederet, quod ii, qui viderunt, signis contestantibus prædicaverunt, & pro ea prædicatione similia perpeti non dubitaverunt.

I. Cor. 15.
22.

26. QUAPROPTER etiam Jacobus unus ex Apostolis ejus, in epistola sua, cum hortaretur fideles, qui post passionem & resur-

CAPUT X.

reccionem Christi adhuc in ista vita teneban-
fac. 5. 11. tur, dispensationem veteris Testamenti novi-
 que distinguens: *Sustinentiam*, inquit, *Job*
audistis, & *finem Domini vidistis*; ne ideo
 patienter sustinerent temporalia mala, ut sibi
 hoc restitueretur quod recepisse legimus Job.
Job. 42. 10. Nam & ab illo vulnere atque putredine sal-
 vus factus est, & ei cuncta, quæ amiserat,
 duplicia sunt restituta: ubi etiam commenda-
 ta est resurrectionis fides. Nam filii non du-
 pli, sed totidem redditus, etiam illos quos ami-
 serat resurrecturos significarunt; ut sic ipsi
 quoque illis prioribus juncti à restitutione du-
 pli non invenirentur alieni. Ut ergo non tam-
 lem remunerationem speraremus, quando ma-
 la temporalia pateremur, non ait: *Sustinen-*
tiam & finem Job audistis; sed ait: *Sustinen-*
tiam Job audistis, & finem Domini vidis-
tis. Tamquam diceret: Mala temporalia sicut
 Job sustinete, sed pro hac sustinentia non
 temporalia bona sperate, quæ illi aucta re-
 dierunt, sed æterna potius, quæ in Domino
 præcesserunt. Job ergo de illis patribus erat,
 qui exclamaverunt, & salvi facti sunt. Cum
 enim dicit, *ego autem*, satis insinuat qua sa-
 lute illos salvos esse factos velit intelligi, in
 qua ipse utique derelictus est: non quòd
 illi à salute æterna fuerint alieni, sed in oc-
 culto tunc erat quod in Christo fuerat reve-
 landum. In veteri quippe Testamento velamen
 est, quod tunc auferetur, cum ad Christum
 quisque inde transierit. Quo crucifixo vela-
 men etiam templi scissum est, ut significa-
 retur quod Apostolus de velamine veteris Tes-
 tamenti dixit: *Quoniam in Christo evacuatur.*
27. Nam & in illis patribus, quamvis rari-
 rissima, tamen fuerunt, & usque ad mortem
 exem-

Matt. 27.
51.

2. Cor. 3.
14.

exempla patientiæ, à sanguine Abel usque ad
 sanguinem Zachariæ: quorum sanguinem di-
 cit Dominus Jesus & ab eis exigendum, qui
 in patrum suorum, à quibus illi occisi sunt,
 iniquitate persisterent; & in novo Testamen-
 to nec defuit, nec deest bonorum fidelium
 multitudo, qui etiam ista temporali felicitate
 præpolleant, & in ea largitoris Dei bonitatem
 misericordiamque experiantur: tenentes tamen
 quod dispensator novi Testamenti divitibus hu-
 jus sæculi Apostolus præcepit: *Non superbe*
sapere, neque sperare in incerto divitiarum,
sed in Deo vivo, qui præstat nobis omnia
abundanter ad fruendum, ut bene faciant, di-
 vites sint in operibus bonis, facile tribuant,
 communicent, thesaurizent sibi fundamentum
 bonum in futurum, ut apprehendant veram
 vitam: qualis in Christi non tantum spiritu,
 verum etiam carne manifestata est, cum re-
 surrexit à mortuis; non qualem judæi in illo
 peremerunt, quando eum de manibus eorum
 Deus non eruit, eumque dereliquisse visus
 est exclamantem: *Deus meus, Deus meus,*
ut quid me dereliquisti? Ut eo modo in se
 transfiguraret martyres suos, qui etsi mori nol-
 lent, quod etiam Petro dixit: *Alter te cin-*
get, & feret quòd tu non vis, significans
qua morte clarificaturus erat Deum; & ob
 hoc à Deo suo derelicti viderentur ad tem-
 pus, cum eis præstare nollet quod vellent; il-
 lam vocem cordis emitterent, illumque adhi-
 berent pietatis affectum, quem passione im-
 pendente ore proprio Dominus expressit, eos
 in se identidem transfigurans: *Verum non quod*
ego volo, sed quod tu vis, Pater.

18. IN quo enim primitus nisi in ipso
 capite nostro apparere debuit, propter quam

Lucæ 11.
51.

1. Tim. 6.
17.

Joan. 21.
18.

Matt. 26.
39.

CAPUT XL